

FARKAS DANIELLA

A fej nélküli lovast lelövik, ugye?

BUSCH PÉTER: BOSZORKÁNYPÖRÖLY

Oriold és társai
Budapest, 2013
200 oldal, 1500 Ft

2013 tavaszán népmesébe illő történet járta be a nyomtatott és az elektronikus médiát, miszerint egy szegedi beteghordó nyerte meg az Írók Boltja és az Oriold és Társai Kiadó közös lélektani krimiíró pályázatának első díját. Busch Péterről azóta kiderült, hogy pusztaföldvári származású, vagyis a regény előszavában nem létezőként aposztrofált regényhelyszínt nevezheti otthonának. Az irodalom berkein kívül tevékenykedő, született tehetség mítosza hamar megkérdőjeleződött, hiszen az is gyorsan kiderült, hogy Busch Péter eredetileg magyar szakos tanár, s csak az élet hozta úgy, hogy előbb egy pékségben majd beteghordóként tudott elhelyezkedni.

A *Boszorkánypöröly* szüzséje röviden összefoglalható: az isten háta mögötti, Pusztaföldvár környéki tanyavilágban brutális gyerekgyilkosságok történnek, a rendőrség két nyomozót küld a helyszínre, hogy kézre kerítsék a tettest. Az eseményeket csaknem két évtizeddel később a helyi matematika és történelem szakos tanár, Mezőfi András beszéli el.

Busch Péter regényét az illusztris zsűri (Garaczi László író, Felházi Anett pszichoanalitikus, Lévai Balázs televíziós szerkesztő, Radnóti Sándor esztéta) egyhangúlag ítélte a beérkezett 79 pályamű legjobbjának többek között a lélektani folyamatok hű ábrázolásáért. A lélektani mozzanat a regényben három oldalról is megragadható, egyrészt a sorozatgyilkoséról, másrészt a közösség trauma-feldolgozásának oldaláról, harmadrészt pedig az elbeszélő szempontjából.

A regény egyik fő gyengesége a gyilkosságok lélektani rugóinak felületes bemutatása. Busch Péter érezhetően küzdött a probléma kibontásával. Por Feri, a Budapestről Pusztaföldvára küldött felügyelő, a bűnügyi pszichológia avatott mestere hosszas kutatások és a Poirot-féle fotelben ülős, a gyilkosságok motivációit a helyszíntől távol, logikai erőfeszítéssel és rendkívüli megfigyelőképességgel felrajzoló nyo-

mozótípus következtetése, miszerint a gyilkosnak pedofilnak kell lennie, komikusan hat mindazok után, hogy egy megbecstelenített kislányra találnak az egyik tanyai házban. Vörös Rebeka, a múltba látó javasasszony bűneit megbánó, síró szörnyeteget fest a pusztaföldváriak elé, akik fizetnek a médiumnak a múlt jobb megértéséért. A gyilkos rendkívül színpadiasan vonul be a regény végén a pusztaföldvári községhezán rögtönözött rendőri irodába feladni magát, s egyben néhány szóban összefoglalja, miként küzdött erkölcstelen pedofil ösztönei ellen, s miként bukott el. Az elbeszélői állásfoglalás Vörös Rebeka színpadias transzba esése hatására egyfajta, lélektanilag meglehetősen indokolatlan szánalom, részvét a bűnös természetével való küzdelemben alul maradt gyilkos iránt.

A gyilkosban lejátszódó lélektani folyamatok kevésbé hangsúlyozott és kissé átgondolatlan ábrázolása ugyanakkor teret enged annak, hogy a pusztaföldvári közösség pszichológiai mozgatórugóit alaposabban megismerjük. A *Boszorkánypöröly* annak a története, miként próbálja Pusztaföldvár közössége feldolgozni a saját tragédiájaként megélt, évekkel az elbeszélés ideje előtt lejátszódott brutális sorozatgyilkosságot. A bűncselekmény brutális mivolta több oldalról is hangsúlyozott, hiszen egy démonikus, a közösség és a rendőri erők számára is szinte láthatatlan erőként a falut és környékét fenyegető gyilkosról van szó, akiben hol emberfeletti erővel rendelkező sebezhetetlen monstrumot, hol a ködbe borult tájon közelgő fej nélküli lovast vél az olvasó felismerni.

Az elbeszélés idejére, Pusztaföldváron látszólag elfelejtődtek a gyilkosságok, a falu mély hallgatásba burkolózott. Évek múltán a kártyakörbe járók tagjai közt vetődnek fel újra témaként az egykori események, s hamarosan funkcióváltással a hobbiját gyakorló társaság átalakul csoportterápiás közösséggé, majd később a kardoskúti javasasszony, Vörös Rebeka felbukkanásával egyfajta pszichodráma-terápia kezdődik meg a résztvevők közt. Rebeka „tehetséges” és jó üzleti érzékkel megáldott múltba látóként horribilis összegért esik minden alkalommal transzba, s sorolja a pusztaföldváriaknak a gyilkosságok minden apró részletét. A jónő visszahelyezkedésével a bűncselekmény elkövetésének idejébe (az elbeszélés ideje előtt csaknem két évtizeddel korábban) újrajátsszák az eseményeket, a közös rekonstruálás ezen a ponton közös újraéléssé válik. A hosszas hallgatás után a felelevenítés és kibeszélés a kártyakörben, illetve Vörös Rebeka történetének elfogadása objektív valóságként (hiszen Rebeka falubeliek számára nem egy narratívát gyárt, hanem boszorkányosan ügyesen hiteti el velük, hogy a múltba kalauzolja őket), a falu számára új, és a korábbi magatartással szemben működőképes módszernek tűnik a trauma feldolgozására.

Az egykori tragikus események lejátszódása után már annyi idő telt el, hogy a gyilkos tettei pletyka témává válhatnak a falu életében, a gyilkosságok tehát kilépnek tabu mivoltukból, felelevenítésük már nem szentségtörés.

Az elbeszélő azért írja meg az egykori pusztaföldvári gyilkosságok történetét, mert a csoportos kibeszélések, a történetek újramondása, rekonstruálása folyton kudarcba fullad. Az elbeszélői törekvésben, hogy lineáris rendbe kényszerítse az eseményeket és a szóban elhangzó narratívákat, a racionalitás keresése mutatkozik meg, noha az objektív rekonstruálás természetesen Mezőfi András számára is nyilvánvalóan elérhetetlen ideál: „A tényeket akartam megtudni, de ehelyett valóságosként kezelt benyomásokat kaptam, amik ráadásul véletlenszerűen törtek fel véletlenszerűen megszólaló szemtanúkból. [...] Végül feladtam, úgy döntöttem, megírom a saját verziómat, mert az objektivitás, amit mindenkitől vártam volna, talán nem is létezik.”

A *Boszorkánypöröly*, a *Malleus Maleficarum* a 15. századból származó, számtalan kiadást megélt szöveg, miként a regényben olvassuk: „Boszorkányok pörölye, mellyel minden boszorkány és az ő eretnekségük hathatósan eltiporható”. A *Boszorkánypöröly* regénycímme emelése magát a regényt értelmezi a 21. századi szörnyetegek, démonok (például pedofil sorozatgyilkosok) elpusztításának hathatós szereként. A szöveg így egyfajta útmutatás, miként tisztíthatja el a kisközösség azt a szörnyet, amely beavatkozik az élet természetes rendjébe, megbontja a falu egységét. Ha nem is a korabeli boszorkányüldözések módszerei felé visszamatató lincseléssel, de az események kibeszélésével, az emlékezéssel. A közös emlékezéseken a pusztaföldváriak számára a kezdetektől fogva a hangsúly nem az egyéni tragédiákra esik, nem az anyák és apák fájdalmára, akik elvesztettek egy-egy gyermeket, hanem makroszinten a közösség megbomlására, illetve arra, hogy a csoportot összetartó erő meggyengült, mert nem tudott közösségként fellépni, ha úgy tetszik, tagjait megvédeni. „Az évek távlatából már nem is tudtuk, hogy mi történt egyáltalán. Négy gyerekkel kevesebb volt a faluban. Öt szülő maradt gyerek nélkül, egy gyerek testvér nélkül, egy asszony férj nélkül és egy férj asszony nélkül. De utólag mindez olyan volt, mint egy ködös rémlom a háttérben, amivel nem kell foglalkozni, csak élni kell tovább a mindennapokat, és lazítani egy örvény szélén, amely csak akkor nyelhet el minket, ha foglalkozunk a létezésével. Aztán az idő eltelt, az örvény messzebb került, és már nem volt olyan veszélyes. Kíváncsiak lettünk, mi is volt az egyáltalán. Mindent elmondtunk egymásnak, amit a tragédiákról tudtunk. Egymásnak segítettünk az emlékezésben.” A történetben a közösség ereje csak későn mutatkozik meg, az 1993 nyarán elkövetett gyilkosságokat követő tanévnyitó ünnepségen. A felnőttek gyűréjében egyre távoluló körökben egymás kezét fogva éneklük a diákok a Neoton Família *Egy kis nyugalmat* című dalát a bennük rejlő összetartó erőt reprezentálva a maga autentikus, jellemzően falusias giccsességében.

A regény krimikellékei nem kevés kívánnivalót hagynak maguk után. A két rendőr, Halmos nyomozó és Por felügyelő abszolút impotens a nyomozás tekintetében, képtelenek megtalálni a gyilkost, a nyomozás modern eszközeit (pszichológiai profil, ujjlenyomat, DNS) épp annyira nem képesek felhasználni, mint a közösségben rejlő erőt. Pusztaföldvár és a környékbeli tanyavilág a két budapesti rendőr számára mindvégig ismeretlen tér marad, akár csak a később segítségükre rendelt honvédségi erők számára is, szinte vaksötétben tapogatóznak a gyilkost keresve, aki vígan járja lóháton a környéket a vidéken járőröző 400 katona és az égből pásztázó helikopter dacára is. Halmos és Por nem győznek csodálkozni, a szörnyeteg (amiként az elbeszélő következetesen nevezi az elkövetőt) hogy képes kijátszani a fegyveres erőket, akik már totálisan militarizálták a pusztaföldvári övezetet. Mindenütt álcázott megfigyelők éjjellátókkal, terepjárós járőrök és csapat szállító teherautók. „Maga Halmos szintén a falu környékén autózott egész nap egy sofőrrel és egy géppisztolyos katonával és nyomokat keresett.”

Két nyomozó szerepeltetése meglehetősen funkciótlannak hat, hiszen mindkettő egyformán tehetetlen, folyton bakizó karakter. Külső tulajdonságaikat tekintve (egyik magas, vékony, sármos, a másik alacsony, kövérkés, slampos) azt várhatnánk, hogy kétféle nyomozótípussal szolgál a regény, a történet előrehaladásával azonban csalódnunk kell. Hiába tudjuk meg, hogy egyikük „a helyszínelés és a hajtóvadászat”, másikuk pedig „a bűnügyi pszichológia” mestere, mindvégig a Stoppard-féle Rosencrantz és Guildenstern maradnak. Az sem változtat a helyzeten, hogy a regény egy pontján meglehetősen indokolatlanul egy, az X-akták

óta untig másolt, Mulder és Scully-féle alapvető nézeteltérést próbál Por felügyelő kettejük közt generálni, miszerint Halmos túlságosan irracionális magyarázatot próbál kreálni az első gyilkosság magyarázatául a sokkal helytállóbb racionális megoldás helyett.

Az olvasót a történetbe rántó in medias res gyors kezdés (sejtelmes halottszemle) után hosszú oldalakon át komótos folytatás következik pusztaföldvári hangulatképekkel, az elbeszélés nehézségének ottliki tematizálásával. Szalai Szabolcs öngyilkosságának történetével ismét felgyorsulnak az események. Az elbeszéléstechnikában a szonátaforma, a gyors-lassú-gyors ütem valósul meg annak ellenére, hogy az előszó hangsúlyosan elhatárolódik tőle: „Ezen vágyaimat nem éltem ki. Önmérsékletet gyakoroltam, hogy ne csak nekem az írás, de másoknak az olvasás is gyönyört okozhasson.”

A regény intertextuális utalásai közül kiemelendő a *Száz év magány* mágikus realizmusát megidéző forró napok leírása (tükörtojássütés a forró cserepeken és az égből pottyant döglött fecske), amely szépen behozza a Márquez-regény hangulatát, Macondo történeteit, és baljós előjelként tudnak működni a kivételes meleg miatt valójában természetesen bekövetkező események.

A kötet formátuma kisméretű zsebkönyv, amit jól esően hordoz magával az olvasó villamoson, buszon, vonaton. A borítóterv kevésbé sikerült, nem kerül párbeszédbe a szöveggel. A fedélen láthatóan egy fiatal nő retten meg a felé nyúló szőrös férfikéztől, a regényben azonban a pedofil gyilkos kizárólag gyerekek ellen fordul, pusztán a véletlen folytán végez egy felnőttről férfival is.

Busch Péter első regényéből világosan látszik, hogy írója bátran kísérletezik a különböző elbeszéléstechnikai lehetőségekkel, mindemellett stílusa rendkívül olvasmányos, mentes az elsőköteteseket gyakran jellemző nyelvi és tematikai erőlködéstől. A *Boszrokánypöröly* ígéretes kezdet, ha nem is a krimi műfaj rajongóinak, de a magyar kortárs próza kedvelőinek új, friss élményt nyújthat.